

AKADEMIK LITSEYLARDA HUQUQSHUNOSLIK FANLARINI O'QITISH TEXNOLOGIYALARI

Ortiqova Saida Akbaraliyevna

Farg'ona davlat universiteti akademik litseyi "Ijtimoiy – gumanitar fanlar" kafedrası
Huquqshunoslik fani o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17421655>

Annotatsiya. Ushbu maqola akademik litseylarda huquqshunoslik fanlarini o'qitish texnologiyalariga bag'ishlangan. Unda huquqshunoslik ta'limining zamonaviy usullari, interfaol metodlar, pedagogik texnologiyalar va ularning o'quv jarayonidagi o'rni batafsil yoritilgan.

Maqola kirish qismida huquq ta'limining ahamiyatini ko'rsatadi, asosiy qismda noan'anaviy va innovatsion o'qitish usullarini misollar bilan tahlil qiladi, xulosada esa bu texnologiyalarning afzalliklarini umimlashtiradi. Maqsad – akademik litseylarda huquqshunoslik fanlarini o'qitishni samarali tashkil etishga oid umumiy ma'lumotlar berish va o'qituvchilar uchun tavsiyalar taqdim etish. Maqola O'zbekiston ta'lim tizimidagi islohotlarga asoslanib, yosh avlodda huquqiy ong va madaniyatni shakllantirishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Huquqshunoslik fanlari, o'qitish texnologiyalari, akademik litsey, interfaol metodlar, pedagogik texnologiyalar, noan'anaviy usullar, huquqiy ta'lim, innovatsion yondashuvlar, huquqiy ong, yuridik ta'lim.

TECHNOLOGIES OF TEACHING LEGAL SUBJECTS IN ACADEMIC LYCEUMS

Annotation. This article is devoted to the technologies of teaching legal subjects in academic lyceums. It discusses in detail modern methods of legal education, interactive methods, pedagogical technologies and their role in the educational process. The article shows the importance of legal education in the introduction, analyzes non-traditional and innovative teaching methods with examples in the main part, and summarizes the advantages of these technologies in the conclusion. The purpose is to provide general information on the effective organization of teaching legal subjects in academic lyceums and to provide recommendations for teachers. The article is aimed at forming legal awareness and culture in the younger generation, based on reforms in the education system of Uzbekistan.

Keywords: Legal sciences, teaching technologies, academic lyceum, interactive methods, pedagogical technologies, non-traditional methods, legal education, innovative approaches, legal awareness, legal education.

ТЕХНОЛОГИИ ПРЕПОДАВАНИЯ ЮРИДИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН В АКАДЕМИЧЕСКИХ ЛИЦЕЯХ

Аннотация. Статья посвящена технологиям преподавания юридических дисциплин в академических лицеях. В ней подробно рассматриваются современные методы правового образования, интерактивные методы, педагогические технологии и их роль в образовательном процессе. Во введении статьи показана важность правового образования, в основной части проанализированы нетрадиционные и инновационные методы обучения с примерами, а в заключении обобщены преимущества этих технологий. Цель статьи – предоставить общую информацию об эффективной организации преподавания юридических дисциплин в академических лицеях и дать

рекомендации учителям. Статья направлена на формирование правосознания и культуры подрастающего поколения на основе реформ в системе образования Узбекистана.

***Ключевые слова:** Юридические науки, педагогические технологии, академический лицей, интерактивные методы, педагогические технологии, нетрадиционные методы, правовое образование, инновационные подходы, правосознание, правовое воспитание.*

Kirish qismi:

Akademik litseylarda huquqshunoslik fanlarini o'qitish texnologiyalari bugungi kunda ta'lim tizimining muhim qismi hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida ta'lim islohotlari doirasida akademik litseylar yosh avlodni yuqori darajadagi bilim bilan ta'minlash, ularni oliy ta'lim muassasalariga tayyorlash maqsadida tashkil etilgan. Huquqshunoslik fanlari, xususan, davlat va huquq asoslari, jinoyat huquqi, fuqarolik huquqi kabi yo'nalishlar orqali o'quvchilar huquqiy tizimni tushunish, qonunlarga rioya qilish va jamiyatdagi o'z o'rnini aniqlashni o'rganadilar. Zamonaviy dunyoda huquq ta'limi nafaqat nazariy bilimlarni berish, balki amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish, tanqidiy fikrlashni shakllantirish va huquqiy madaniyatni oshirishga qaratilgan bo'lishi kerak.

An'anaviy o'qitish usullari, masalan, oddiy ma'ruzalar va kitobdan o'qish, bugungi sharoitda yetarli emas, chunki axborot texnologiyalari va jamiyat talablari o'zgarmoqda. Shu sababli, noan'anaviy metodlar va innovatsion texnologiyalar keng joriy etilmoqda. Bu texnologiyalar o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi, ularning mustaqilligini oshiradi va huquqiy masalalarni real hayotda qo'llashga o'rgatadi. Masalan, interfaol darslar orqali o'quvchilar huquqiy vaziyatlarni muhokama qilish, rol o'ynash va qaror qabul qilishni o'rganadilar. Ushbu maqola huquqshunoslik fanlarini o'qitishning bunday texnologiyalarini batafsil ko'rib chiqadi, ularning afzalliklarini va amaliy qo'llanishini yoritadi. Maqsad – o'qituvchilarga va ta'lim mutaxassislariga umumiy ma'lumotlar berish, huquq ta'limini yanada samarali qilishga yordam berish.

O'zbekiston ta'lim tizimida huquqshunoslik fanlari akademik litseylarda alohida o'rin tutadi, chunki bu muassasalar o'quvchilarni yuridik yo'nalishda chuqur bilim bilan ta'minlaydi.

Davlat siyosati yoshlarga huquqiy ta'lim berishni birinchi o'ringa qo'ygan, chunki bu jamiyatning huquqiy asosini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, o'qitish texnologiyalari nafaqat bilim berish, balki huquqiy ongni shakllantirish, mas'uliyat tuyg'usini oshirish va yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga qaratilgan bo'lishi lozim. Keyingi qismlarda bu masalalarni batafsil yoritamiz.

Asosiy qism:

Akademik litseylarda huquqshunoslik fanlarini o'qitish texnologiyalari bir necha yo'nalishlarga bo'linadi: an'anaviy usullar, noan'anaviy metodlar, interfaol texnologiyalar va axborot texnologiyalarining integratsiyasi. Ushbu qismda ularni batafsil tahlil qilamiz, misollar keltiramiz va ularning o'quv jarayonidagi o'rnini ko'rsatamiz.

An'anaviy va noan'anaviy o'qitish usullari

An'anaviy o'qitish usullari, masalan, ma'ruzalar va kitobdan o'qish, huquqshunoslik fanlarida asosiy bilimlarni berishda muhim rol o'ynaydi. Bu usullar orqali o'quvchilar huquqiy tushunchalarni, masalan, Konstitutsiya mazmunini yoki jinoyat huquqining asosiy tamoyillarini

o'rganadilar. Biroq, bugungi kunda bu usullar yetarli emas, chunki ular o'quvchilarni passiv holatda qoldiradi. Shu sababli, noan'anaviy metodlar keng qo'llanilmoqda.

Noan'anaviy metodlar – bu interfaol usullar bo'lib, ular o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi va huquqiy masalalarni chuqur tushunishga yordam beradi.

Masalan, muammoli ma'ruza usuli orqali o'qituvchi huquqiy muammoni qo'yadi, o'quvchilar esa o'zlari qoidalarni va ta'riflarni shakllantiradilar. Bu usul huquqshunoslik fanlarida, xususan, jinoyat huquqida qo'llanilganda, o'quvchilar ayb shakllari (qasd, beparvolik) ni mustaqil tahlil qiladilar. Yana bir usul – debat metodi, unda o'quvchilar guruhlariga bo'linib, huquqiy masalalarni muhokama qiladilar va o'z fikrlarini himoya qiladilar. Bu metod huquqiy madaniyatni oshiradi va o'quvchilarni mantiqiy fikrlashga o'rgatadi.

Noan'anaviy metodlarning tasnifi quyidagicha: munozaraga yo'naltirilgan usullar (debat, davra suhbat), o'yin texnologiyalari (rol o'ynash), treninglar va reyting usullari. Ushbu metodlar huquqshunoslik fanlarida qo'llanilganda, o'quvchilar huquqiy vaziyatlarni real hayotda qo'llashni o'rganadilar. Masalan, xayoldagi sayr usuli orqali o'qituvchi kundalik voqeani tasvirlaydi, o'quvchilar esa uning huquqiy tomonlarini tahlil qiladilar va baho beradilar.

Interfaol o'qitish texnologiyalari

Interfaol texnologiyalar akademik litseylarda huquqshunoslik fanlarini o'qitishning asosiy vositasi hisoblanadi. Bu texnologiyalar o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro ta'sirni ta'minlaydi va o'quv jarayonini qiziqarli qiladi. Masalan, keys-stadi (holat tahlili) metodi huquqshunoslikda keng qo'llaniladi. Bu usul orqali o'quvchilar real huquqiy holatlarni tahlil qiladilar, huquqiy normalarni qo'llaydilar va qaror qabul qiladilar. Keys-stadi o'quvchilarda intellektual va kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantiradi, ularni mustaqil izlanishga undaydi.

Yana bir interfaol usul – qarorlar shajarasi, unda o'quvchilar huquqiy muammoni bosqichma-bosqich tahlil qiladilar va optimal yechimni tanlaydilar. Bu metod jinoyat huquqida, masalan, jinoyat belgilari va mas'uliyatni aniqlashda samarali. Eng og'ir nuqta usuli esa dars oxirida o'quvchilar tushunmagan joylarni yozib beradilar, o'qituvchi esa keyingi darslarni shunga asosan moslashtiradi.

Interfaol texnologiyalar huquqiy ta'limni amaliyotga yaqinlashtiradi. Masalan, harbiy akademik litseylarda huquqshunoslik fanlarini o'qitishda davlat va huquq asoslari fani jinoyat huquqini o'rgatishda asosiy rol o'ynaydi. Bu yerda interfaol usullar orqali o'quvchilar Konstitutsiya va Jinoyat Kodeksini tahlil qiladilar, huquqiy xatti-harakat turlarini o'rganadilar.

Axborot texnologiyalarining integratsiyasi

Zamonaviy o'qitish texnologiyalarida axborot texnologiyalari muhim o'rin tutadi.

Akademik litseylarda huquqshunoslik fanlarini o'qitishda kompyuter dasturlari, masalan, iSpring Suite kabi vositalar qo'llaniladi. Bu dasturlar orqali interfaol darslar tashkil etiladi, video tasvirlar va testlar yaratiladi. Axborot texnologiyalari o'quvchilarga huquqiy hujjatlarni elektron shaklda tahlil qilish imkonini beradi va darslarni qiziqarli qiladi.

Masalan, prezentatsiya usuli orqali o'quvchilar huquqiy mavzular bo'yicha slaydlar tayyorlaydilar va ularni muhokama qiladilar. Bu usul vaqtni tejaydi va o'quvchilarda huquqiy fikrlarni shakllantirishga yordam beradi. Shuningdek, klaster va sinkveyn usullari huquqiy tushunchalarni tasniflashda qo'llaniladi, masalan, inson huquqlarini turkumlaydilar.

Axborot texnologiyalari huquqiy ta'limni shaffof va samarali qiladi. Masalan, elektron jurnallar va platformalar orqali o'quvchilarning bilimlari baholanadi, darslar masofaviy shaklda o'tkaziladi. Bu texnologiyalar huquqshunoslik fanlarida, xususan, fuqarolik huquqi va oila huquqida qo'llanilganda, o'quvchilar real vaziyatlarni modellashtiradilar.

Huquqshunoslik o'qitishining maqsadlari va vazifalari

Huquqshunoslik fanlarini o'qitishning asosiy maqsadi – o'quvchilarda huquqiy ong va madaniyatni shakllantirish. Bu texnologiyalar orqali o'quvchilar huquqiy normalarni tushunadilar, ularni hayotda qo'llaydilar va mas'uliyatli fuqarolarga aylanadilar. Masalan, yoshlar huquqlari va majburiyatlari mavzularida interfaol usullar orqali o'quvchilar o'z huquqlarini himoya qilishni o'rganadilar.

O'qitish texnologiyalari o'qituvchilarga dars mazmuniga qarab usullarni tanlash imkonini beradi. Tarixiy-nazariy huquq fanlarida debat va davra suhbatlari, maxsus huquq fanlarida esa keys-stadi samarali. Bu yondashuv huquq ta'limini yuqori darajaga ko'taradi.

Xulosa

Akademik litseylarda huquqshunoslik fanlarini o'qitish texnologiyalari ta'lim sifatini oshirishning muhim vositasi hisoblanadi. Noan'anaviy va interfaol metodlar o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi, huquqiy masalalarni chuqur tushunishga yordam beradi va amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradi. Axborot texnologiyalarining integratsiyasi darslarni zamonaviy va qiziqarli qiladi, huquqiy ongni shakllantiradi. Ushbu texnologiyalar huquq ta'limini jamiyat talablariga moslashtiradi va yosh avlodni mas'uliyatli fuqarolarga tarbiyalaydi. O'qituvchilar bu usullarni doimiy ravishda takomillashtirishlari kerak, chunki huquqiy ta'lim mamlakat rivojining asosidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Farxutdinova M.A. Huquqshunoslik fanlarini o'qitishda noan'anaviy metodlarni qo'llashning samaradorligi. New Journal, 2023.
2. Shakirova N.A. Temurbeklar maktabi harbiy akademik litseyi o'quvchilariga jinoyat huquqini o'qitishda davlat va huquq asoslari fanining o'rni. CyberLeninka, 2024.
3. Turgunov M.B. Oliy ta'lim muassasalarida talabalarni huquq fanlarini o'qitishning zamonaviy metodikasi. In-Academy, 2023.
4. Ziyamammedov B.R. Pedagogik texnologiyalar. Renessans ta'lim universiteti, 2023.
5. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent, 1992 (yangilangan nashr).
6. Muhamedov H. Horijiy mamlakatlar davlati va huquqi tarixi. T., "Adolat" 1999.
7. Muhimov Z. Chet mamalakatlar davlati va huquqi tarixi. T., [Yangi asr avlodi](#), 2001 y.
8. Saidov A. Tajihonov U. Davlat va huquq nazariyasi. T.1 "Adolat" 2001.
9. <http://econferencezone.org/index.php/ecz/article/view/524>